

AÐALGEIR KRISTJÁNSSON

TILLÖGUR FINNS MAGNÚSSONAR UM STOFNUN HANDRITA- OG SKJALASAFNS Á ÍSLANDI

FINNUR MAGNÚSSON — höfundur þeirra tillagna sem hér fara á eftir — var fæddur í Skálholti 27. ágúst 1781. Móðir hans var dóttir Finns biskups Jónssonar, en faðir hans, Magnús Ólafsson lögmaður, var bróðir Eggerts Ólafssonar skálds og Jóns Ólafssonar sem kallaður var fornritafræðingur. Þannig stóðu að Finni hinar merkustu ættir fræðimanna og skólakennslu hlaut hann undir handarjaðri Hannesar móðurbróður síns, meðan hans naut við, en síðan tók Geir Vídalín við kennslu hans og hjá honum tók Finnur stúdentspróf árið 1797. Haustið sama ár sigldi hann 16 ára að aldri til Kaupmannahafnar til að hefja háskólanám. Þar lauk hann tilskildum undirbúningsprófum og ætlaði síðan að leggja stund á lögfræði, en gerðist brátt leiður á lestri í þeim bókum og lagði fremur stund á skáldskap og gast Jóni Svefneying — föðurbróður hans — lítt að. Finnur átti nú skamma dvöl í Kaupmannahöfn, því að faðir hans andaðist árið 1800 og Finnur varð að snúa heim. Á þessum Hafnarárum hafði hann orðið styrkþegi af sjóði Árna Magnússonar, en ekki sýnt fornum fræðum verulegan áhuga á þeim árum.

Þegar heim til Íslands kom, hélt Finnur áfram skáldskapariðkunum sínum, en jafnframt lauk hann við að rita Minnisverð tíðindi 1801–1802, skrifaði ritgerð um kvæði Ossians og þýddi Búnaðarbálk Eggerts Ólafssonar á dönsku. Árið 1803 varð hann fulltrúi hjá Frydensberg landfógeta og 1806 skipaður málfærslumaður við Landsyfirréttinn. Hann var tíður gestur á heimili Geirs Vídalíns biskups, en þar var gott bókasafn og handrita.

Þeir atburðir sem urðu sumarið 1809 er talið að hafi ráðið nokkru um örlög Finns. Hann stóð upp í hárinu á Jörundi hundadagakonungi og var af þeim orsökum settur í varðhald, en sú vist varð ekki löng. Þegar siglingar urðu aftur með eðlilegum hætti milli Íslands og Danmerkur fór að losna um Finn í Reykjavík. Honum hafði áskotnast arfur

og sumarið 1812 sigldi hann til Kaupmannahafnar að nýju. Jón Ólafsson föðurbróðir hans var þá andaður, en þar voru fyrir tveir fræðimenn, Grímur Thorkelín og Birgir Thorlacius — sá síðarnefndi orðinn gamall, svo að öll þörf var nýrra og yngri liðsmanna.

Í Kaupmannahöfn hófst ævistarf Finns við fornfræðarannsóknir. Hann var ráðinn til að ljúka við veglega Edduútgáfu og var það upphafið að frama hans í Danmörku. Hann kynntist Johan Bülow, dönskum auðmanni, og að hvötum hans hóf Finnur að flytja fyrirlestra um norræna fornfræði. Þá gerðist hann hirðskáld Friðriks konungs VI og drottningar hans, og fór vegur hans brátt vaxandi og verður það ekki rakið hér. Hann varð leyndarskjalavörður eftir að Grímur Thorkelín féll frá og reyndist þar hinn nýtasti maður, svo að á þeim vettvangi biðu hans svipuð störf og hann hefði viljað leysa af hendi heima á Íslandi, ef þær tillögur hefðu náð fram að ganga sem hann reifaði í greinargerð þeirri sem hér fer á eftir.

Þegar Finnur Magnússon kom til Kaupmannahafnar um aldamótin 1800 var rómantíska stefnan að hefja innreið sína í danskt menningarlíf. Skáldið Oehlenschläger var fánaberi hennar og hann sótti sér oftast en ekki fyrirmyndir í íslenskar fornþekktir. Það ásamt fleiru dró athygli manna að Íslandi og menningararfi þess, og í tillögum Finns og greinargerð um söfnun handrita og þjóðminja slær hann á þá strengi sem líklegastir voru til að hljóma svo að eftir yrði tekið. Hann vill láta gæta hins forna menningararfs á Íslandi betur, og það þarf varla að draga í efa að Finnur hefir hugsað sér það starf að safna og koma á fót þeim söfnum sem hann ræðir um. Greinargerðin ber þess vott að hann hefir verið nákunnugur skjalasöfnum helstu embættanna á Íslandi, t. a. m. skjalasöfnum stiftamtmanns og amtmannanna, biskupsstólanna, alþingis, landfógeta og landsyfírréttar og vitneskjan sem lesandinn fær um hvernig að þessum skjalasöfnum er búið er góðra gjalda verð.

Söfnun handrita á Íslandi var ekki nýtt fyrirbæri. Að vísu hafði handritasöfnun að boði stjórnvalda ekki átt sér stað í meira en hálföld, þegar þetta var ritað, en einstaklingar jafnt erlendir sem innlendir héldu hér áfram við handritasöfnun. Má þar til nefna þá Otto Thott og P. F. Suhm, og eru handritasöfn þeirra varðveitt í Kaupmannahöfn. Þá má nefna Sir Joseph Banks, sem fékk um 40 handrit frá Íslandi með tilstuðlan Ólafs Stefánssonar stiftamtmanns. Þetta gerðist á síðari hluta 18. aldar. Og um það leyti sem Finnur Magnússon skrifaði þessar tillögur var hér á landi danskur maður að nafni Rasmus Chr. Rask. Hann

eignaðist um 100 íslensk handrit, og er talið að hann hafi náð í mestan hluta þeirra þegar hann var á Íslandi 1813–1815.

Ættmenn og frændur Finns Magnússonar höfðu einnig lagt nokkra rækt við handritasöfnun, og má þar nefna Finn biskup Jónsson afa Finns Magnússonar og Hannes móðurbróður hans. Eftir að Bókmenntafélagið komst á legg eignuðust báðar deildir þess handritasöfn, og var safn Hafnardeildar stærra. Sjálfur gerðist Finnur mikill handrita-safnari, en það sannaðist á honum að 'það sem mest hann varast vann' kom yfir hann, þegar hann seldi úr búi sínu handrit til Bretlandseyja til Advocates Library í Edinborg og British Museum í London, og einnig fóru handrit frá honum til Oxford. Þetta hefir löngum verið lagt Finni til lasts, en þá er hinu ósvarað hvar þau væru nú niður komin ef hann hefði ekki safnað þeim og komið í öruggar hendur.

Söfnun íslenskra þjóðminja hófst á síðari hluta 19. aldar fyrir atbeina séra Helga Sigurðssonar og Sigurðar málara Guðmundssonar, en tæpast er hægt að tengja það við tillögur Finns. Söfnun opinberra bóka og skjala hefst ekki fyrir alvöru fyrir en dr. Jón Þorkelsson landsskjala-vörður hófst handa um söfnun þeirra um aldamótin 1900. Þá voru liðnir nær 9 tugir ára frá því Finnur kom fram með tillögur sínar. Ekki þarf að fara í neinar grafgötur um að sitthvað hefir farið forgörðum á þeim tíma. Að vísu var safnað saman skjölum nokkurra embætta á dómkirkjuloftið í Reykjavík, en um kerfisbundna söfnun skjala var ekki að ræða, heldur nánast það að embættin í Reykjavík komu þar fyrir þeim skjölum sem þau þurftu ekki að hafa við höndina til daglegra nota. Engum getum verður að því leitt hvað hefði bjargast ef Finnur Magnússon eða einhver jafnoki Jóns Þorkelssonar forna hefði hafist handa um söfnun skjala og stofnun skjalasafns á öðrum tugi 19. aldar, en vel má geta sér þess til, að þá væri t. a. m. meira til af skjölum úr norður og austuramtinu, en það safn brann 1873 norður á Möðruvöllum í Hörgárdal, eins og kunnugt er.

Finnur víkur að gömlu og nýju meini sem alltaf loðir við, og það er að embættismenn fari með skjöl embættisins eins og þau séu þeirra eign og þeir þurfi ekki að standa skil á þeim. Sá hugsunarháttur hefir komið margri heimildinni fyrir kattarnef, og þar mun að finna skýringuna á því að tilviljun hefir oftast en ekki ráðið hvað varðveist hefir.

Það leið ekki á löngu áður en ný hugmynd um stofnun safns á Íslandi sá dagsins ljós, og í þetta skipti var höfundurinn aðalritari

hinnar konunglegu akademíu í München í Bæjaralandi, Friderich Schlichtegroll. Heimildin er bréf frá honum til Münters Sjálandsbiskups dagsett 28. ágúst 1817. Þar talar hann um að stofnað verði félag til eflingar og aðstoðar vísindum á hinu fjarlæga, merka og fornfræga Íslandi. Það sést og af bréfinu að hann hefir rætt þetta við vini sína svo að hugmyndin er ekki ný af nálinni, en hún var í stuttu máli þannig að aðalstöð félagsins — Societas Islandica — verði í Kaupmannahöfn og þar verði komið upp safni sem ætlað er að geyma bækur sem safninu kynni að verða gefnar. Á Íslandi yrði önnur deild — Societas litteraria — þar yrði einnig víðtækt bókasafn í öllum vísindagreinum og söfn í náttúrufræði og eðlisfræði, fornfræði og listum. Seinna bætist svo við stjórnuturn, efnasmíðja og grasgarður. Bæði félögin semji greinargerðir ársfjórðungslega til að skiptast á og deildin í Kaupmannahöfn gefi út ársskýrslu.

Eins og að líkum lætur varð þetta félag aldrei stofnað, en svo undarlega vill til að einn af fimm mönnum sem nafngreindir eru í bréfinu er einmitt Finnur Magnússon, og það gæti bent til þess að hér væri samband á milli, þó að tillögur Finns séu miklu meira niðri á jörðinni.

Þegar Schlichtegroll skrifaði þetta bréf var rúmt ár liðið frá því að Hið íslenska bókmenntafélag var stofnað í tveim deildum — önnur á Íslandi og hin í Kaupmannahöfn — og Finnur Magnússon var einmitt í stjórn Kaupmannahafnardeildarinnar; en báðar deildirnar beittu sér fyrir söfnun handrita, og þarf ekki annað en fletta handritaskrám Landsbókasafnsins til að sjá hvað þeim varð ágengt í því efni. Nokkrar líkur eru á því að Schlichtegroll hafi skrifast á við þá menn í Kaupmannahöfn sem fóru fyrir í rannsóknum og höfðu mestan áhuga á fornum fræðum íslenskum og norrænum. Einn þeirra var Carl Chr. Rafn. Hann kom með hugmynd um stofnun bókasafns á Íslandi og á fundi í Kaupmannahafnardeild Bókmenntafélagsins 18. mars 1818 er hann borinn upp sem félagi og lesið upp bréf frá honum til félagsins, þar sem hann óskar eftir að skipuð verði nefnd til að yfirvega, 'hvörnig alment bókasafn verði bezt stiftað á Íslandi'; bréfinu fylgdi skrá yfir ýmsar bækur sem menn vildu gefa í þessu skyni. Í kjölfar þessa bréfs hófust afskipti Rafns af íslenskum bókasafnmálum. Bjarni Þorsteinsson sem þá var forseti Kaupmannahafnardeildarinnar skrifaði Reykjavíkurdældinni, Geir biskup Vídalín tók málið í sínar hendur og 28. ágúst sama ár var 'Stiftsbiblioteket funderet'. Þar var komin á laggirnar

stofnun sem Finnur hafði raunar ekki gert tillögu um, en hafði engu að síður miklu hlutverki að gegna. (Um upphaf Landsbókasafns, sjá grein eftir Pál Eggert Ólason í Árbók Landsbókasafns 1944.)

Tillögur Finns Magnússonar eru hér prentaðar eftir eiginhandarriti hans, sem er varðveitt í Þjóðskjalasafni Íslands í þeim hluta skjalasafns rentukammersins, sem kom í Þjóðskjalasafn árið 1928, og er skjalaaskjan merkt 3–23. Textinn er hér á eftir prentaður stafrétt eftir handritinu. Handritið er skrifað með fljótaskrift, nema það sem er skáletrað í prentinu; það er með settletri í handritinu. Stafir sem hafa fallið niður fyrir gáleysi hjá Finni eru hér settir innan oddklofa.

Tillögur Finns virðast hafa verið fáum kunnar, og ekki verður séð að þær hafi komið af stað neinum umræðum um mál það sem þeim var ætlað að koma í höfn eða að þær hafi nokkurn tíma verið ræddar af stjórnvöldum.

Udkast til et Forslag.

angaende Oprettelse af et Lands-Archiv for Island for at redde denne af Litteraturen særdeles fortiente Øes endnu der tiloversblevne *Oldsager, lærde haandskrevne Værker og adsplittede Archivers Levninger* fra fuldkommen Undergang eller Afhændelse til Fremmede — samt for at sikkre slige Mærkværdigheders og Embeds-Papiirers Opbevaring og rigtige Afbenyttelse i Eftertiden.

Øen Island har — uagtet dens Ufrugtbarhed og ufordeelagtige Beliggenhed i Jishavet, ofte lidte Landeplager især af Vulcanisk Ödelæggelse, samt Beboernes Fattigdom og næsten totale Mangel paa offentlige videnskabelige Indretninger — i Forhold til Folkemængden frembragt flere agtede Forfattere og Digtere end noget andet Land i Verden.

J Middelalderen vare næsten alle *Skalder* ved de nordiske Monarchers Hoffer Islændere. De lønnedes med Guld og Ære. Nogle af disse, som siden hjemme begave sig til Ro, og andre som lærde deres Sange, Forfædrenes og Samtidiges Sagn om indenlandske og fremmede Begivenheder, samt gamle Nordens uddöde Religion — affattede derom de Skrifter, som tidlig eller sildig have været Grundvold og Ledetraad for næsten al den Kundskab vi have om disse Rigers og Nabolandenes gamle Historie, Sprøg og Sæder.

Da de nordiske Monarker ophörte at lönne Skalderne ved deres Hoffer, forsvandt ogsaa saavel de Stores Opmærksomhed paa, og

Yndest for Kundskab om Fortiden, som Iver for at opbevare Samtidens Begivenheder fra Forglemmelse. — Digtekunst og Lærdom foragtedes i Steden for at belønnes. Fra den almene Forfølgelse fandt de etslags Tilflugt i en Verdens Afkrog, Island, hvor de af ringere og fattigere holdtes i Ære, saaledes, at utallige, mest historiske og poëtiske Skrifter frembragtes, og det uden den endnu ikke opfundne Bogtrykkerkunsts Hjælp.

Borgerlige Uroligheder, indvortes Krig og en Pest, som anrettede mageløse Ödelæggelser, have udryddet en stor Deel af disse de ældste lærde Islænderes Arbejder. Ingen offentlig Bogsamling var til i Landet, og flere Aarhundrede igjennem var dets Litteratur ubekjendt og i Foragt udenlands, hvorved Værker efterhaanden undergik, der nu beklages som uerstattelige.

Öens Indvaanere bragte, for en stor Deel, i Armods Tilstand ved Landeplager af Ild og Jis og en passiv monopolisk Handels Udsu(g)elser, formaaede ikke efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse, at benytte sig af den, forat redde deres Litterære Skatte fra Undergang, men mange af dem udviiste dog, lige indtil Midten af det 18de Aarhundrede, særdeles Flid til at conservere dem i Afskrifter.

Sverriges Regjering blev, under dens Krige med Danmark, omtrent midt i det 17de seculo, opmærksom paa de, i den utrykte Jslandske Litteratur, for borgne Skatte. Den lokkede adskillige fangne studerende Jslandere til at forblive i Sverrig, hvor de ansattes ved et *Kongeligt Antiquitets Archiv* for at oversætte og publicere gamle Islandske Skrifter, hvoraf det, til Danmarks Skade, erhvervede en stor Mængde. Der i Landet udgaves først *Snorre Sturlesens Norske Historie* i Grundsproget (dog langt fra ej saavel som siden ved Danmarks Fyrsters Omsorg) og mange flere Gammelnordiske Skrifter. Det gamle Gothiske (thi saaledes kaldtes der urigtigen Jslandsken) blev i Sverrige et yndet Studium, men misledet af falsk Patriotisme, som endog søgte at bevise, at Paradis havde været der i Landet, og flere slige Urimeligheder.

Danmarks første Enevolds Konge Frederik den tredje var ogsaa den første af dets Monarker, som hædrede og befordrede Islands Litteratur. J hans Regjerings Tid overførtes en Deel mærkværdige Haandskrifter fra Öen til det Kongelige Bibliothek, — og da bleve først vore Lærde opmærksomme paa Rigernes Histories sande Kilder. Mænd af Fo(r)-mue fremstode som Understøttere af fattigere Videnskabsdyrkere, som helligede Tid og Flid til bemeldte Oldsagers Forklaring. Dog bleve de

saaledes udgivne Skrifters Tal ej stort under højstbenævnte Monark. Saavel han som *Christjan den 5te og Frederik den 4de* opmuntrede og kongeligen belønnede *Torfæus*, Norges og underliggende Provinzers (paa hans Födeland Island nær) udödelige Historieskriver. Næsten alle hans Kilder vare Jslandske og af disse öste han ogsaa den Kundskab, som bragte ham i Stand til at udgive den Danske Kongefölge i en didtil her aldeles ubekjendt Orden.

I den Store fjerde *Frederiks* Tid anlagdes ogsaa den Samling af Haandskrifter, som nu er forenet med Kjöbenhavns Universitets Bibliothek af Islænderen Professor og Assessor *Arne Magnusen*, og som i Begyndelsen var saa betydelig at uagtet to tredje Dele af den opbrændte i Kjöbenhavns Jldbrand 1728, er dog den nu tiloversblevne tredjedeel den for Nordens gamle Historie og Litteratur vigtigste Manuskript-Samling¹ i Verden. De fleste heraf vare fra *Magnusens* Födeland *Island* og tildeels indkjöbte for hans egne Penge. Men alligevel skylder vist nok Samlingen for en stor Deel *Frederik den 4de* sin Existence, thi paa Dennes Bekostning (endskjönt tillige til heterogene Hensigters Opnaaelse) foretog Samleren de vidtlöftige Rejser i Island, uden hvilke han ej kunde have udfört en saadan Collection.

Siden har Jslands Litteratur været i fortjent Anseelse hos sand Lærdoms Yndere, og disse have i det afvigte Aarhundrede ikke manglet paa den Danske Trone. *Frederik den 5tes og Christjan den 7des* Fortjenester af Videnskaberne ere især i saa frisk en Erindring at den ej her behöver at fornyes.

Hans Majestæt vor nuregerende allernaadigste Konge har heri ikke allene fulgt sin höje nærmeste Stamfædres Fodspoer, men endog, uagtet alle en höjst besværlig Krigs Trængsler overgaaet dem i Kongelige Opofrelser til Fædrenelandets Old-Kundskabs Fremme og Naadesbeviisninger mod dette hæderlige Studiums Dyrkere. Saaledes har han allermildeligst stiftet et Musæum for de i det store Kongel. Bibliothek værende Haandskrifters Undersögelse og Bekjendtgjörelse, samt et andet for Fædrenelandets Oldsager, saaog skjænket betydelige Summer til disses Beskrivelse og Opbevaring, ja endog foranstaltet Rejser i visse Provinzer til samme Øjemeds Opnaaelse. Paa en saa kort Tid og under slige Omstændigheder kunde neppe mere gjöres i bemeldte Henseende end hvad der er gjort — men talrige henfarne Seklers Forsömmelse af

¹ Manuskript-] skr. Manuskript-, en f dregið út og þ bætt við yfir línu.

hiin vigtige Videnskab har levnet den skjönsommere Efterverden en saa viid udyrket Mark i det Fag at Aarhundreder synes endnu at udfordres til ret at bringe for Lyset og fork(l)are de Alderdommens Levninger, som endnu staae til at redde. Især er Islands forhen saa blomstrende og beröimte Litteratur nu, i selve Landet, i en höjst ynkelig Forfatning og en fuldkommen Undergang nær, dersom den ikke nyder kraftig Hjelp af Monarken selv, og denne haabe allerunderdanigst de Landets Sönnner, som af Hjertet elske og ære dets gamle uddöende Lærdom, men mangle Formue til at udrive den fra Fordervelse og Glemsel.

Denne Islands nærværende litterære Afmagt foraarsages af:

1. Aftagende Lyst til litterære Beskjæftigelser hos mange af Indbyggerne, mest foraarsaget af den voxende almene Fattigdom, som forhindrer de fleste Studerende fra at foröge deres Kundskaber udenfor Öen. Heraf fölger og Læselystens² Aftagelse hos Menigmand, som derfor ej mere (hvilket forhen var Tilfældet) ved Afskrifter söger at opbevare Forfædres og Samtidiges historiske og poetiske Skrifter.

Fremmede Rejsende have i senere Tider adskillige Gange besøgt Landet og lokket fra Indbyggerne et ej ubetydeligt Antal Haandskrifter og sjeldne Islandske Böger, mod Betaling, som forekom de fattige Ejere at være höj, men i sig selv dog sjelden svarte til Haandskrifternes sande Værd. Forhen vare et og undertiden tvende Bogtrykkerier i Gang der paa Landet. Det eneste der nuværende har aldeles standset sin³ Virksomhed.

Under Krigen have nogle af Indbyggerne som didtil ved Afskrivning sögte at vedligeholde de gamle henraadnende Skrifter, ophört dermed, fordi Papiiret tildels faldt dem for kostbart i en saa besværlig Tidspunkt, og dels slet ikke har været at faae for Penge.

Det er altsaa höjligen at befrygte, at de endnu i Landet tilværende Oldsager og mærkværdige Skrifter (hvoraf der sandelig gives en stor Deel) enten *opraadne ubenyttede* eller *bortføres af Fremmede* (hvis Opmærksomhed paa dets Litteratur i denne Periode tiltager) ved *Opkiøb*, hvis disse truende Farer ej forebygges *ved en offentlig Indretning til hine Mærkværdigheders Conservation for Staten*, men en Skygge af slig har der paa Landet ikke indtil denne Dag existeret. *Tvertimod er:*

² Læselystens] *virðist leiðrétt úr* Lærelystens.

³ sin] *skr. yfir línu í stað* dets *sem stendur í línunni með striki undir til ómerkningar.*

2. *Mangel paa ordentlige Embeds-Archiver* neppe nogensteds i Rigerne saa stor som i Island og netop den er ogsaa en Hovedgrund til at befrygte Ödelæggelse af de vigtigste Actstykker og Documenter som endnu ere eller herefter blive til paa Öen. Utallige ere vist hidindtil af denne Aarsag forkomne men mange kunne dog endnu reddes. Fölgende er en kortfattet *Udsigt* over Landets Archivers nuværende Tilstand, for saa vidt samme er mig bekjendt.

a, Stiftamtets Archiv befandtes ved dets Aflevering fra Geheime-Etatsraad Stephensen i en meget maadelig Forfatning mod de Forhaabninger man kunde have gjort sig om Papirenes Æ(l)de og Mærkværdighed. Hans Eftermand i Embedet nuværende Kammerherre og Stiftamtmand i Throndhjems Stift etc. Greve Trampe kunde (da Resten af det eller de gamle Papirer först bleve overleverede kort for hans Afrejse fra Landet) ej faae Lejlighed til at bringe det i fuldkommen Orden, ligesom han og manglede Huusrum til at opstille det saaledes, som og endnu neppe er skeet.

b, *Skalhols forrige Stifts-Archiv* indeholder mange vigtige Documenter, som tildeels ere blevne benyttede af Biskop *Dr. Finn Johnsen* i hans beröimte og nu meget sögte, paa Kongel. Bekostning udkomne Værk *Historia ecclesiastica Islandiæ* (af hvis Oplag dog den 4de Deel ulykkeligviis er opbrændt).

c, *Holums forrige Stifts Archiv* skal sær have været rigt paa Pergaments Documenter, men da det i Bispestolens sidste Tider ej skal have været vel paapasset og de combinerede Stifters første Biskop ej selv kunde overvære dets Aflevering — mener Rygtet at nogle af dem ere bortkomne (hvoraf vel somme dog ved rigtige Forholdsregler kunne bringes tilveje) — Ikke destomindre indeholder det endnu meget af⁴ historisk og antiqvarisk Mærkværdighed.

Begge sidstmeldte Archiver (hvormed *de tvende forrige Synodalretters* paa *Tingvalle* og *Flugumyre* samt *de ældste Latin Skolers paa Skalholt* og *Holum* ere forenede) — ere nu paa de vigtigste Protokoller og Brevskaber nær, indpakkede i Kasser i Reikevig, og maa Biskoppen, som i Forhold til sin vidtlöftige Familie har snævert Huusrum, være sig ude om Huuslejlighed for disse Archiv-Kasser paa andre Steder, hvor deres Indhold umuelig kan opstilles eller forvares i Orden. —

d, *Det gamle Laugtings-Archiv* skal ved dets Overlevering⁵ til Lands-

⁴ af] bætt við yfir línu.

⁵ Overlevering] skr. Overlering, en ve bætt við yfir línu á eftir e².

overrettens Justitz-Sekretære have været i en meget mangelhaftig Tilstand. Det kunde dog, vedbørligen conserveret have indeholdt de herligste litterære Mindesmærker fra Oldstiden.

e, *Den forrige Overrets-Archiv* er rimeligen ej heller i beste Stand, endskiöndt dog ej nær saa ucomplet som det sidstommeldte.

f, *Den Kongelige Landsoverrets* — samt

g, h, *Nord- Öst- og Vester-Amts Archiverne* ere saa nye, at endnu i dem, (at sige fra deres Oprettelse) neppe kan befrygtes Defekter, men ældre Papirer, som til de sidstnævnte burde have været indleverede mangle rimeligen tildeels — og i Eftertiden gaær⁶ det maaskee med disse og flere, som det för er tilgaaet med andre Landets Archiver, dersom deres bedre Conservation fremdeles ej overordentligen betrygges.

i, *Om Sønder-Amts Archivet* kan siges det samme som forhen om Stiftamtets Litr. a.

k, *Ved Landfoged-Embedet* haves mange meget mærkværdige Papiirer, dog mest fra næstafvigte Seculum.

l, Med de fleste *Syssel-Archiver*⁷ er det derimod aldrig gaet rigtig til. Protocoller og Documenter ere blevne deels forkastede, saasart de ej mere formodedes at behöves ved Expeditionerne — dels betragtede som privat Ejendom, altsaa slet ikke afleverede til den nyansatte Sysselmand ved den forriges Afgang — og saaledes ere hele Archiver aldeles blevne til intet.

m, Ved de fleste *Provstie Archiver* have samme Tilfælde rimeligen fundet Sted.

n, *Landphysicatets* kun henved 50 Aars gamle *Archiv* skal allerede være geraadet i temmelig forfalden Stand.

o, Ved *Kirkerne* skulle fra gammel Tid findes en Deel Haandskrifter^{7a} paa Pergament og Papiir. Saaledes adsplittede og ilde paapassede ere nu rimeligen mange af dem forlorne.

p, Paa lignende Maade er det formodentlig tilgaaet med samme *Præstekaldes* gamle Papirer og Ministerial Böger — men for disses Indretning blev först sørget i sidstafvigte Aarhundrede.

Til at redde de Oldsager og litterære Mærkværdigheder fra Under-

⁶ gaær] skr. gaar, en e bætt við yfir línu.

⁷ Syssel-] skr. Syssel Syssel-, fyrra orðið með fljótaskrift og strik sett undir til ómerkingar.

^{7a} Haandskrifter] skr. Haandskrift, en er bætt aftan við.

gang, som findes i disse, med den truede⁸ adspredte offentlige Samlinger, samt betrygge Nu- og Eftertids Embeds Papirer for lige Skjæbne — synes fornødent at *et Lands Archiv for hele Island* oprettedes der paa Öen i eller nærved Reikevig under en kyndig Mands Tilsyn, som behørigen kunde samle, registrere, beskrive, ordne og opbevare alt hvad der fandtes værdigt dertil — og dersom særdeles rare Documenter eller litterære Mærkværdigheder findes deriblandt (som vistnok er Tilfældet) da, efterat verificerede Gjenparten af dem ere tagne — eftersom Erfaring har viist at Islands lærde Værker og Samlinger ere forunderlig tit ved Söskade uerstatteligen forlorne tildeels formedelst deres Nedsendelse til Kjöbenhavn uden at Afskrifter eller Beskrivelser bleve i Forvejen efterladte — nedsende dem til Cancelliet, Geheime-Archivet, den Kongel. Commission for det Arnæ-Magnæanske Legat eller den fo(r)b(emeldt)e Oldsagers Bevaring, — til nærmere Afbenyttelse og Opbevaring for Fremtiden.

Med denne Stiftelse kunde forenes en *antiqvarisk og litterær Samling af Oldsager og mærkværdige Haandskrifter* vist ej til liden Nytte for Fædrene-Landets Historie og Litteratur, især rigtig Kundskab om det ældre og nyere Jslandske Sprog Moder til de tre Scandinaviske Nationers Tungemaal, som nu efter Fortieneste vinder fornyet Agtelse i den lærde Verden, — med hvilken Samling i Henseende til Afcopiering, Udtoget eller Varianters Annotation för Bortsendelsen af visse udmærkede Værker, paa lignende Maade, som sidstommeldt kunde forholdes. Saa vilde ikke, hvilket ellers bliver Tilfældet, *endnu ubenyttede Oldtids Sagn og Sange** tillige med mange af de nyere *Islandske Lærde og Digteres Værker* værdige Publication, hvortil nu i Island ingen Udsigt haves — forkomme og forsvinde efterhaanden, ulæste og unyttede; ej heller skulde Sverrige, Frankerige, Engelland og Tydskland i Fremtiden, som hidtil er skeet, uhindrede komme i Besiddelse

* Hidtil ubekjendte *Saugur* ere i Jsland i den sidste Tid komne til Lærdes Kundskab. Af disse omtales nu meget en Saga om Kong Haldan den gamle i Norge og hans Sønner (Kong Frederik den 6tes og hans høje Families ældste bekjendte Stamfædre) som, hvis dens Authentie fra Oldtiden sættes uden for Tvivl, vil udbrede et hidtil savnet Lys over den ældste⁹ Nordiske Historie. Rygtet har og fortalt at der endnu i Island existere Exemplarer af De Danske Skjöldungers Historie (som för mentes næsten aldeles tabt) men dets Paalidelighed er ej bleven undersøgt. —

⁸ med den truede] *hér á eftir ætti að vera komma; den vísar til Undergang framar í málsgreininni.*

⁹ ældste] *hér á eftir historiske, sem er dregið út.*

af slige vor Litteraturs Sjeldenheder, og broute af deres første Oversættelse eller Udgivelse efter Jslandske Haandskrifter.

Dersom vor allernaadigste Konge, Videnskabernes og især de fædrenelandskes, hulde Fader oprettede det foreslaaete *Lands Archiv* for Island, kunde dermed som sagt, letteligen forenes en Samling derfra Landet af gamle Haandskrifter, Palæotyper og andre Antiquiteter, saa og nyere Jslandske Lærdes og Digteres utrykte mærkværdige Skrifter — som tildeels skulde efter Kongebud afleveres fra Kirker og offentlige Contoirer ligesom og fra de Private, der nu maatte være i Besiddelse af Documenter som uretmæssigen för ere frakomne offentlige Archiver eller Stiftelser, og som tildeels, om mueligt, skulde indkjöbes for offentlig Regning ved forefaldende Auktioner eller paa anden Maade f. Ex ved Aftingning fra Private, imod at de, af vigtige Haandskrifter fik nyafskrevne Exemplarer til Erstatning (hvilken Methode vel skulde have været fulgt da de vigtige Haandskrifter fra Island i Fölge Kongelig Befaling bleve hertil sendte silde i det 17 Aarhundrede, men mod givet Löfte, fik Ejerne i Jsland hverken Kopier eller Originaler tilbage og en stor Deel af disse bleve kort efter ved Vand og Ild ödelagte i Privatmænds Værge). Mueligen ville og adskillige Mærkværdigheder indkomme ved frivillige Gaver. —

Locale til Indretningen kunde for det förste erholdes i en eller flere af de publike Bygninger i Reikevig:

a, J det Huus, som opbyggt for Kongelig Regning först blev bestemt til Bolig for Byfogden, men siden skal være henlagt til Stiftamts-Archiv eller -Contoir (til hvilket¹⁰ Brug det ej endnu i Efteraaret 1812 var bleven indrettet).

b, i Tugthuus Bygningen.

c, i Landsoverrets-Huset.

d, i Domkirken.

Desuden kunde maaske noget Huus rum, dersom det behöves, af Landfogden overlades. —

J Archivet skulde indtages alle Embeds Papirer af nogen Mærkværdighed, som ere over 20 Aar gamle, og ej ved de respective Contoirer nödvendigen behöve at ligge til Eftersyn. Maaskee kunde og yngre særdeles mærkelige Sager deri specialiter indlemmes. Ethvert Embeds Brevskaber burde ordnes, op stilles og registreres for sig selv.

¹⁰ hvilket] *leiðrétt* úr hvilken.

Til at forestaae Indretningen skulde udnævnes en lærd Islænder, som især havde lagt sig efter Fædrelandets Oldsager, Sprog og Poesie, samt var det Latinske og Danske tillige vel mægtig. I de förste Aars Sommere burde han eller en anden kyndig Mand rejse omkring i Landet for at udsöge, samle og anskaffe de Documenter og Haandskrifter m. v. som ere Opbevaring værdige. Registration og Beskrivelse over Archivsagerne ved Institutets förste Grundlægning samt hvad Tilvæxt de i Eftertiden maatte erholde, skulde aarligen tilligemed rigtige Omkostnings Regninger og andre hensigtsmæssige Indberetninger nedsendes til vedkommende Collegier eller Commissioner.

Saavel Stiftelsens Indretning og Tilstand derefter, som Archivarii Embeds Forhold burde undergives Stiftamtets og Biskoppens Overopsigt.

Medens Archivarius ej tilstaaes fri Bolig eller andre Emolumenter kan han formodentlig ej taaleligen leve holde en duelig Contoirist samt anskaffe Papiir og Skrivmaterialer til fornödne Protocoller og Correspondence — af mindre aarlig Gage end 700 Rigsbankdaler Sölvværdie.

Desuden synes endvidere til Indretningens Fremme og Vedligeholdelse at maatte henlægges circa 300 Rigsbankdaler aarlig, for hvilke skulde aflægges vedbörligt af Stiftamtmand og Biskop revideret eller approberet, Regnskab. — Deraf skulde bestrides:

a, Omkostninger ved Archivets förste Indretning og i den Henseende nödvendige Rejser eller Flytnings Udgifter, saa og ved Haandskrifters (etc) Nedsendelse til Kjöbenhavn, i Fald at Omkostninger derved finde Sted.

b, Indkjöb af vigtige Haandskrifter naar de ej paa anden Maade kunne erholdes.

c, Afskrifter af slige, som nedsendes til Kjöbenhavn, for saa vidt de ej kunde, formedelst andre nödvendige Embedssysler bestrides af Archivarius og den Afskriver som han af sin Gage underholder — samt det Papiir m. m. som til slige Afskrifter udfordres.

Ved alle disse Udgifter maatte naturligviis den störstmuelige Besparelse iagttages — og hvad der af de stipulerede 300rd aarligen kunde spares, skulde oplægges til fölgende Aar.

Saaledes vilde en Sum af et Tusinde Rigsbankdaler Sölvværdie aarligen medgaae til den hele Indretning hvilket vel er temmelig betydeligt, men synes dog at være en nödvendig Udgift, i Fald gode Archiv

Indretninger (hvilke Island hidindtil¹¹ i det hele taget, har aldeles manglet) nøje bør paasees under enhver velordnet Statsforfatning, og desuden vigtige Dele af Fædrelandets Historie og Litteratur ved det her foreslagne Institut, upaatvivleligen ville conserveres og fremmes.

Kjöbenhavn den 10de Martz 1813.

Finn Magnusen

Forhenværende Stipendiarius ved den Kgl. Commission for den Arnæmagnæanske Stiftelse, og (siden) Procurator ved den Kgl. Islandske Landsøverret.

¹¹ hidindtil] *bætt við yfir línu.*